

כשרות הויסקי¹

פתיחה

בשנים האחרונות התעוררו מספר דיונים סביב כשרותם של משקאות וויסקי. הפוסקים ב-70 השנים האחרונות נתנו תשובות שונות ביחס לכשרותם של המשקאות, ובשיעור זה אנו נביא מדבריהם².

שתי בעיות הכשרות המרכזיות בתעשיית הויסקי הם:

1. תוספת סתם יינם לויסקי מסוג בלנד.
2. השהיית הויסקי בחביות עץ של שרי ספרדי. הבעיה שייכת לויסקי מסוג בלנד, ובוויסקי מסוג סנגל מלאט (וויסקי על טהרת השעורים ממזקה אחת ללא ערבוב של דגנים שונים וכמובן ללא יין).

תוספת היין

רוב הפוסקים מציינים כי היין המוסף לחביות הויסקי הוא זניח מבחינה כמותית, ומתבטל בתוך החבית. עיקר הדיון באחרונים אינו עוסק בשאלה הכמותית, כי אם בשאלה האיכותית: במקרה והיין שבחביות מוסיף טעם, אזי אין לו ביטול.

לקמן נעסוק בשאלה האם למעשה ניתן להתגבר גם על השאלה האיכותית, אולם ראשית נברר את הגדרים ההלכתיים של חביות עץ בו שוהה היין.

חביות סתם יינם

בעיית הכשרות השנייה במשקאות הויסקי היא השהייתם בחביות של שרי ספרדי³. השרי מופק מענבים ויש לו דין של סתם יינם. השהיית הויסקי בחביות השרי מבליע את טעם השרי בוויסקי, דבר שעלול להביאו לידי איסור.

המשנה בסוגיתנו עוסקת בסיטואציה דומה:

"נודות העובדי כוכבים וקנקניהן, ויין של ישראל כנוס בהן - אסורין ואיסורין איסור הנאה, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אין איסורין איסור הנאה" (כט:).

מדברי המשנה עולה כי יין ישראל הנמצא בתוך חבית של עובד כוכבים - אסור בשתייה, ונחלקו התנאים בגדרי איסור הנאה שלו. הגמרא, מביאה ברייתא המצמצמת את האיסור לחביות ישנות ומזופפות וז"ל:

- 1 שיעור זה מוקדש לעילוי נשמתו של משה שפיר, איש יקר ומיוחד אשר הלך לעולמו השבוע. יהי זכרו ברוך.
- 2 תודה לרב דניאל מירווים על העיון ההלכתי והמקצועי בכתיבת שורות אלה.
- 3 למעשה השימוש בחביות שרי ספרדי הוא יחסית מצומצם. 90% מחביות העץ שבתעשיית הויסקי הינן חביות עץ חדשות שלא שוה בהם יין. רק בעשרה אחוזים מבין הויסקי ישנו שימוש בחביות של שרי ספרדי או צרפתי שלקמן נברר את גדריו. נעיר כי השימוש בחביות היין הישנות הוא דווקא בתעשיית הסינגל מאלט ובאופן זניח בתעשיית הבלנד.

"נודות העובדי כוכבים, גרודים חדשים - מותרין, ישנים ומזופפין - אסורין" (לג:).

הגמרא בהמשך דבריה מביאה 'הלכה למעשה' כי את החביות הישנות ניתן להכשיר ע"י מילויי החבית במים והחלפתם במשך שלושה ימים. הרמב"ם פוסק את הדברים בהלכות מאכלות אסורות להלכה וז"ל:

"נאדות העכו"ם וקנקניהן שהכניסו בהן העכו"ם יינם אסור ליתן לתוכן יין, עד שיישנו י"ב חדש או עד שיחזירן לאור עד שיתרפה הזפת שעליהן או שיחמו, או עד שיתן לתוכן מים שלשה ימים מעת לעת ומערה המים ומחליף מים אחרים כל מעת לעת שלש פעמים בשלש הימים, בין שהיו הכלים שלהן בין שהיו של ישראל ושאלו אותן והכניסו בהן יינם, ואם נתן לתוכם יין קודם שיטהר אותן הרי זה אסור בשתייה. הלוקח כלים חדשים שאינם מזופפים מן העכו"ם נותן לתוכן יין מיד ואינו חושש שמא נתנו בהן יין נסך, ואם היו מזופפין מדיחן ואע"פ שהן חדשים וכן כלי שנתנו בו יין נסך ואין מכניסו לקיום כגון כלי שחושף בו או המשפך וכיוצא בה משכשכו במים ודיו".

ניתן לסכם את הדברים כך: חביות 'ישנות' המצופות בזפת ניתן להכשיר ע"י שריית מים והחלפתם, או לחילופין השהיית השימוש בחבית לשנה. לעומתן, חביות 'חדשות' שאינם מזופפות, מותרות בשימוש ואם היה בהן זפת די בשטיפה אחת כדי להכשירם.

דין נוסף וחשוב לעניינו הוא חבית העשויה לקיום אשר אמורה לשמר את היין לטווח ארוך:

"ת"ר: הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים - רבי מתיר בניגוב, וחכמים אסורין; ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורין, ומה הפרש בין זה לזה? זה מכניסו בקיום וזה אין מכניסו בקיום" (עד:).

בעקבות דברי הגמרא פוסק השו"ע (סימן קל"ה) שבקנקנים כאלה, הכשר הוא רק ע"י עירוי המים בחבית ג' ימים.

כל ההלכות שמנינו עד כה עוסקות במצב בו משהים יין של ישראל בחביות של עכו"ם. אולם, מה הדין כאשר החומר/המשקה המושהה בחביות אינו יין אלא מים, או במקרה דנן שכר? נראה כי ניתן הבריתא הבאה עונה על כך:

"דתני רב זביד בר אושעיא: הלוקח קנקנים מן העובדי כוכבים, חדשים - נותן לתוכן יין, ישנים - נותן לתוכן ציר ומורייס לכתחלה" (לג:).

והדברים נפסקו להלכה בשו"ע:

"כלים האסורים מחמת יין של עובד כוכבים, מותר ליתן לתוכם בין מים בין שכר בין שאר משקים, ובלבד שידיח בתחלה לחלוהי היין שעל פני הכלים" (יו"ד סי' קל"ז).

release a rich, rounded, spiciness. **This is felt to be far more significant than any aromas or flavours imparted by the sherry itself**".

ע"פ המתואר במחקר⁴ השפעות הלואי של עץ האלון יכולות להיות גדולות, אולם היין הבלוע בחביות מרסן אותם ובכך משתמר הטעם המקורי של וויסקי.

הטעם ההלכתי

לעיל ראינו כי יש שרצו להתיר את טעם היין הנמצא בוויסקי מטעמים מציאותיים. כעת נעבור לסדרת טעמים הלכתיים היוצאים מתוך נקודת הנחה כי היין הבלוע בחבית יוצא ומתערב בוויסקי ואעפ"כ ניתן להתירו.

ה'מנחת יצחק' (שם) מבחין בין שני סוגים של טעם. א) טעם יין ממש המורגש בתוך הוויסקי ב) טעם המשפיע על המרקם אך אינו מורגש לכשעצמו.

לגבי הטעם הראשון פוסק המנחת יצחק שניתן לסמוך על היראים שנהגו לשנות וויסקי עד עתה ומעולם לא דיווחו על טעם יין המורגש בוויסקי, וז"ל:

"אולם אם באמת אין טעם של יין נרגש, כאשר רב אחד טען לפני, והראי' ששתו גם הרבה יריאים ואם היו מרגישים טעם יין בודאי לא היו שותים, אף שבאמת דבר זה אינו ראי' כ"כ, שאפשר שצריכים להיות מומחים בדבר להרגיש הטעם, וגם לא הוי מילתא דרמיא עלי', אך י"ל דלטעמי' כעת למומחים..."

לגבי הבעיה השנייה כי טעם יין הנסך משפיע על מרקם מסביר המנחת יצחק:

"ואקדים ואומר דבכה"ג היכא דמתקן המאכל אבל אינו נרגש טעמו אף דאסור, אבל בודאי, ל"ה כטעמו ממש. דאלו בנרגש טעמו ממש, ס"ל להר"ן הביאו במנחת כהן (בספר התערובות פ"ה) דאפילו באלף לא בטל מה"ת עיי"ש, ואלו במעמיד ס"ל לרוב הפוסקים דל"ה אלא מדרבנן, ומטעם זה כתב הפמ"ג (בסי' פ"ז מ"ז ס"ק י"א) וז"ל דע דאנן קיי"ל מעמיד ולטעמא עבידי אין בטלין ומ"מ יש הבדל ביניהם, כי מעמיד קיי"ל דהוי רק מדרבנן ובטעמא י"א דהוי ד"ת כל שנרגש הטעם אפי' באלף עיי"ש, והיכא דמתקן המאכל אבל אין מרגישים טעמו, לא עדיף ממעמיד דל"ה רק מדרבנן להלכה".

לדעת הפוסקים, טעם המשפיע על מרקם, נחשב כדבר המעמיד האסור מדרבנן, ואין לו ביטול. אולם, כאשר מדובר על סיטואציה של זה וזה גורם, קרי לא היין לבדו יוצר את המרקם אלא השפעתם ההדדית של המרכיבים השונים, טוען המנחת יצחק כי הדבר יהיה מותר. במקרה של וויסקי ע"פ דיווחי המומחים לא היין לבדו הוא אשר גורם למרקם הייחודי של הוויסקי, אלא רק הצירוף בין כל הגורמים.

שיטת האגרות משה- האגרות משה (י"ד א סימן סב) מחדש כי אע"פ שהיין הבלוע בחביות משפיע על הוויסקי, מאחר שהשפעתו זניחה יש לו דין קיוהא שאין אוסר בתערובת. מקור הדברים הוא בגמרא:

בדבר היתר השהיית משקים בחביות סתם יינם נחלקו נושאי כליו של השו"ע. שיטת השו"ע הינה כי המשקין השווים בחבית היין מבטלים את טעם היין, ואילו שיטת הט"ז היא כי המשקים נותנים בו טעם לפגם, וחכמים לא גזרו על נותן טעם לפגם באיסור דרבנן שהוא גופו גזרה.

ברם, המעיין בתוויות הוויסקי השונות יגלה כי המזקקות מתהדרות בכך שהיין השאיר את חותמו בוויסקי שלהם. וא"כ לאור הסברם של נו"כ קשה להתיר את השימוש בחביות לאכסון הוויסקי.

בכדי להתגבר על הדברים מצאנו באחרונים מספר טעמים להיתר:

שיטת המנחת יצחק- הטעם המציאותי

המנחת יצחק מביא מספר נימוקים הלכתיים מדוע אפשר להתיר את הוויסקי, ובסוף תשובתו הוא מוסיף נימוק מציאותי, שהגיע לפתחו ע"י איש חרדי מומחה בעשיית י"ש :

"נתעוררתי מן הרב הגאון העורך שליט"א שאיש חרדי מהמומחים הגדולים בעשיית י"ש, הסביר להם כל ענין עשיית הוויסקי מתחילת היצירה עד סופו, והעולה מדבריו הוא, שהוויסקי נשאר שנים רבות בתוך חביות כדי שיתעבד היטב, והרבה גורמים לזה כגון המים והתבואה והאוויר וכו', וכיון שבתוך החביות יש מין שרף המזיק להי"ש צריך תחבולה להוציא, ולכן בארצות הברית מהבין החביות להוציא ממנו השרף (הארסי), ובכאן המציאו שהחוזק מהיין (שהערי) מוציא השרף מהעצים, ומפני מיעוטו אינו מזיק להי"ש, וכיון שהוציא ממנו השרף הנ"ל, שוב בפעם השני ופעם הג' מטילין לתוכו הי"ש בלא העבוד ע"י היין, (ויותר אין משתמשים בהחביות כי חוזק הי"ש מאבד קיום העץ), ואף המומחה ביותר אינו מרגיש טעם היין כי הוא מעט מאד מתחילה, רק מרגיש שינוי מ"ש שלא שמרוהו מלתתו לחביות שאינו מעובד ביין, כי בהאחרון יש שרף הנ"ל, שפועל מהות אחר בטובו של הי"ש הניכר רק לשותים מומחים" (ח"ב, סימן כח).

ע"פ המומחה, היין שבחביות לא בא להוסיף טעם ליין, אלא להתגבר על הטעם הארסי שיוצא מעצי האלון המרכיבים את החבית. במילים אחרות כל מטרתו של היין אינה להוסיף טעם בוויסקי, אלא לבטל את טעמי הלואי מהחבית. תיאור דומה מופיע גם באחד ממדריכי הוויסקי המפורסמים בעולם⁴ המביא מחקר שעשו במזקקת Macallan ממזקקות הוויסקי המפורסמות והותיקות בעולם וז"ל:

"Macallan has been carrying out exhaustive research to establish exactly what are the influences on flavour... Macallan's current view is that the reaction between wood and sherry is also of great importance. This appears to wash out the harshest tannins and help to

4 Michael Jackson's Malt Whisky companion D.K press 2004 p 346

"בעא מיניה רב נחמן בר יצחק מרב חייא בר אבין:
שמרים שיש בהן טעם יין, מהו? אמר ליה: מי סברת
חמרא הוא? קיוהא בעלמא הוא" (ב"ב צז).

וזאת גם הסיבה כי יש להתיר את היין אשר הושהה בחביות
יין כי הטעם הנכנס לשכר זניח ביותר.

אולם, בסיום תשובתו כותב האגרות משה:

"זהו הנכון לע"ד להלכה ולמעשה, ולכן ודאי שאף שאין
לאסור, דבר טוב עשה ידידי כת"ה שראה שיהיה
בלענדער /בלענדעד/ ידוע שהוא בלא יין ובלא חשש
איסור אחר כדי שיהיה ראוי גם לבע"נ הראוי להם
להחמיר ולכן אמינא לפעלא טבא דמר יישר. ידידו
מוקירו, משה פיינשטיין".

לסיום נעיר שהקונים וויסקי בדיוטי פרי בארץ צריכים לבדוק
שאכן נעשתה מכירת חמץ מסודרת במקום.

* *

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון, תשס"ט *

* עורך: אביעד בינשטוק *

* *

* בית המדרש הוירטואלי *

* מיסודו של *

* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *

* <http://www.etzion.org.il/vbm> האתר בעברית: *

* <http://www.vbm-torah.org> האתר באנגלית: *

* *

* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *

* דוא"ל: office@etzion.org.il *

לביטול רישום לשיעור:
<http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php>